

TRƯỜNG ĐẠI HỌC LUẬT HÀ NỘI

GIÁO TRÌNH

**LÍ LUẬN CHUNG
VỀ NHÀ NƯỚC VÀ PHÁP LUẬT**

(Tái bản lần thứ tư, có sửa đổi, bổ sung)

NHÀ XUẤT BẢN TƯ PHÁP

**GIÁO TRÌNH
LÍ LUẬN CHUNG
VỀ NHÀ NƯỚC VÀ PHÁP LUẬT**

Giáo trình này đã được Hội đồng nghiệm thu giáo trình Trường Đại học Luật Hà Nội (thành lập theo Quyết định số 138/QĐ-ĐHLHN ngày 18 tháng 01 năm 2016 của Hiệu trưởng Trường Đại học Luật Hà Nội) đồng ý thông qua ngày 27 tháng 01 năm 2016 và được Hiệu trưởng Trường Đại học Luật Hà Nội cho phép xuất bản theo Quyết định số 1905/QĐ-ĐHLHN ngày 27 tháng 6 năm 2016.

MÃ SỐ: TPG/K - 20 - 36

4376-2020/CXBIPH/02-430/TP

TRƯỜNG ĐẠI HỌC LUẬT HÀ NỘI

**GIÁO TRÌNH
LÍ LUẬN CHUNG
VỀ NHÀ NƯỚC VÀ PHÁP LUẬT**

(Tái bản lần thứ tư, có sửa đổi, bổ sung)

**NHÀ XUẤT BẢN TƯ PHÁP
HÀ NỘI - 2020**

Chủ biên

GS.TS. NGUYỄN MINH ĐOAN

TS. NGUYỄN VĂN NĂM

Tập thể tác giả

1. GS.TS. NGUYỄN MINH ĐOAN Chương III, XIV, XV,
XVI, XXI
2. PGS.TS. NGUYỄN VĂN ĐỘNG Chương I, VII, IX
3. PGS.TS. NGUYỄN THỊ HÒI Chương V, VIII, X
4. ThS. ĐOÀN BẠCH LIÊN Chương IV, XVII, XVIII
5. PGS.TS. LÊ VĂN LONG Chương XX
6. TS. NGUYỄN VĂN NĂM Chương II, XI, XII, XIII
7. TS. BÙI XUÂN PHÁI Chương VI, XIX

LỜI GIỚI THIỆU

Lí luận chung về nhà nước và pháp luật là môn học quan trọng trong hệ thống khoa học pháp lí. Dựa trên cơ sở học thuyết Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, quan điểm của Đảng và Nhà nước ta cũng như tri thức chung của nhân loại về nhà nước và pháp luật, môn học này trình bày, chứng giải một cách khoa học các vấn đề cơ bản về nhà nước và pháp luật. Năm 1989, giáo trình Lí luận chung về nhà nước và pháp luật đã được Hội đồng khoa học Bộ Tư pháp thông qua, được lưu hành làm tài liệu giảng dạy, học tập chính thức của Trường Đại học Luật Hà Nội và các trường đại học khác có dạy luật.

Nhằm đáp ứng nhu cầu giảng dạy và học tập của giáo viên và sinh viên, giáo trình Lí luận chung về nhà nước và pháp luật đã được chỉnh lí, bổ sung và tái bản vào những năm 1992, 1994, 1996, 2003, 2007, đặc biệt năm 2010, Trường Đại học Luật Hà Nội đã tổ chức biên soạn lại giáo trình này. Thời gian qua, tình hình trong nước và quốc tế đã có những thay đổi căn bản đòi hỏi lí luận về nhà nước và pháp luật cũng phải có những thay đổi, bổ sung cho phù hợp tình hình thực tiễn, đáp ứng công cuộc đổi mới của đất nước. Dưới ánh sáng của các quan điểm mới thể hiện trong các văn kiện của Đảng và Hiến pháp, pháp luật của Nhà nước, Trường Đại học Luật Hà Nội tổ chức biên soạn mới giáo trình Lí luận chung về nhà nước và pháp luật nhằm cập nhật những kiến thức mới, hiện đại hoá về nội dung và hình thức kết cấu, đáp ứng một cách tốt hơn nhu cầu giảng dạy và học tập của môn học ở bậc đại học trong tình hình mới.

Đối tượng nghiên cứu của lí luận chung về nhà nước và pháp luật là *nhà nước và pháp luật* - hai hiện tượng quan trọng và phức tạp nhất trong thượng tầng chính trị - pháp lí của xã hội. Tuy nhiên, nhà nước và pháp luật còn là đối tượng nghiên cứu của một số ngành khoa học xã hội như triết học, kinh tế chính trị học, chủ nghĩa xã hội khoa học, chính trị học và các khoa học pháp lí khác. Vì vậy, cần xác định rõ phạm vi nghiên cứu nhà nước và pháp luật của các ngành khoa học xã hội nói trên.

- Triết học là khoa học nghiên cứu những quy luật chung nhất của thế giới và sự nhận thức thế giới.¹ Kế thừa và phát triển những tinh hoa trí tuệ của loài người, triết học Mác - Lênin có nhiệm vụ nghiên cứu những quy luật chung nhất của quá trình phát sinh, tồn tại và phát triển của tự nhiên, xã hội và tư duy theo quan điểm duy vật biện chứng và duy vật lịch sử. Triết học Mác - Lênin nghiên cứu nhà nước và pháp luật cùng với những hiện tượng xã hội khác của thượng tầng chính trị - pháp lí và hạ tầng cơ sở để tìm ra quy luật phát triển của xã hội loài người nói chung, trong đó có nhà nước và pháp luật. Như vậy, triết học Mác - Lênin nghiên cứu nhà nước và pháp luật cùng với các hiện tượng xã hội khác một cách chung nhất, khái quát nhất chứ không đi sâu nghiên cứu từng vấn đề cụ thể của nhà nước và pháp luật.

- Kinh tế chính trị học là khoa học nghiên cứu về quan hệ sản xuất, các quy luật chi phối quá trình sản xuất, phân phối và trao đổi của cải vật chất trong xã hội con người ở các giai đoạn phát triển lịch sử khác nhau của nó.² Nhà nước và pháp luật cũng là đối tượng nghiên cứu của kinh tế chính trị học Mác - Lênin, nhưng kinh tế chính trị học Mác - Lênin chỉ nghiên cứu vai trò của nhà nước và pháp luật trong việc điều hành nền kinh tế và phân phối sản phẩm lao động xã hội chứ không đi sâu nghiên cứu các vai trò khác của nhà nước và pháp luật.

¹ Xem: *Từ điển tiếng Việt*, sdd, tr. 1035.

² Xem: *Từ điển tiếng Việt*, sdd, tr. 530.

- Chủ nghĩa xã hội khoa học là khoa học nghiên cứu quy luật của cách mạng xã hội chủ nghĩa và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội hiện thực của các dân tộc trên thế giới. Việc nghiên cứu nhà nước và pháp luật của chủ nghĩa xã hội khoa học chỉ diễn ra trong phạm vi của cuộc cách mạng xã hội chủ nghĩa và công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội với những vấn đề cụ thể như: sự ra đời của nhà nước và pháp luật xã hội chủ nghĩa trong cách mạng xã hội chủ nghĩa, vai trò của nhà nước và pháp luật xã hội chủ nghĩa trong sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội, các chức năng cơ bản của nhà nước xã hội chủ nghĩa...

- Chính trị học là khoa học nghiên cứu quy luật hình thành và vận động của chính trị, quyền lực chính trị, cơ chế và phương thức thực hiện quyền lực chính trị, đảng chính trị và vai trò của các đảng chính trị trong cơ chế thực hiện quyền lực chính trị, hệ thống chính trị, quan hệ chính trị, lợi ích chính trị, hệ tư tưởng chính trị, ý thức chính trị... Chính trị học Mác - Lênin cũng nghiên cứu nhà nước và pháp luật trên cơ sở gắn nhà nước, pháp luật với việc thực hiện quyền lực chính trị trong xã hội. Một số vấn đề quan trọng của nhà nước và pháp luật được chính trị học Mác - Lênin đề cập như quyền lực nhà nước (một dạng của quyền lực chính trị); mối quan hệ giữa quyền lực nhà nước với các dạng quyền lực chính trị khác; vai trò của nhà nước, pháp luật trong việc thực hiện quyền lực chính trị; quan hệ giữa nhà nước với các đảng chính trị và các tổ chức xã hội khác trong việc thực hiện quyền lực chính trị; vai trò của pháp luật trong việc điều chỉnh các quan hệ chính trị, các nhu cầu và lợi ích chính trị... Như vậy, việc nghiên cứu nhà nước và pháp luật của chính trị học Mác - Lênin cũng trong phạm vi, giới hạn nhất định.

- Các khoa học pháp lí ở Việt Nam hiện nay được chia thành bốn nhóm chính, một là, các khoa học pháp lí lí luận - lịch sử, gồm Lí luận chung về nhà nước và pháp luật, Lịch sử nhà nước

Tuy nhiên, cũng cần phải nói rằng nhà nước và pháp luật là hai hiện tượng xã hội hết sức phức tạp, còn nhiều vấn đề tranh luận, nhất là trong giai đoạn hiện nay. Vì vậy, việc xây dựng được giáo trình Li luận chung về nhà nước và pháp luật thực sự hoàn chỉnh là điều rất khó khăn. Trên tinh thần đó, chúng tôi mong nhận được những ý kiến góp ý cho việc biên soạn, chỉnh lí, bổ sung giáo trình này một cách hoàn thiện hơn nữa trong những năm tới.

Hà Nội, tháng 10 năm 2020

TRƯỜNG ĐẠI HỌC LUẬT HÀ NỘI

Chương I

NHẬP MÔN

LÍ LUẬN CHUNG VỀ NHÀ NƯỚC VÀ PHÁP LUẬT

I. LÍ LUẬN CHUNG VỀ NHÀ NƯỚC VÀ PHÁP LUẬT - MỘT NGÀNH KHOA HỌC PHÁP LÍ

1.1. Đối tượng nghiên cứu của Lí luận chung về nhà nước và pháp luật

Khoa học là hệ thống tri thức tích lũy trong quá trình lịch sử và được thực tiễn chứng minh, phản ánh những quy luật khách quan của thế giới bên ngoài cũng như hoạt động tinh thần của con người, giúp con người có khả năng cải tạo thế giới hiện tại.¹ Đối tượng nghiên cứu của khoa học là những vấn đề cơ bản, quan trọng nhất được đặt ra mà khoa học phải giải quyết trên cơ sở phân tích thực tiễn để tìm ra chân lí khách quan. Có nhiều ngành khoa học khác nhau như khoa học tự nhiên, khoa học xã hội, khoa học nhân văn...

Lí luận chung về nhà nước và pháp luật là ngành khoa học thuộc các ngành khoa học xã hội, bao gồm hệ thống các tri thức chung, cơ bản về nhà nước và pháp luật, được hình thành và phát triển trên cơ sở chủ nghĩa duy vật biện chứng, chủ nghĩa duy vật lịch sử, có tiếp thu và phát triển tinh hoa trí tuệ của loài người về nhà nước và pháp luật, cũng như những thành tựu nghiên cứu mới của khoa học pháp lí đương đại.

¹ Xem: *Từ điển tiếng Việt*, Viện Ngôn ngữ học, tập thể tác giả, chủ biên: Hoàng Phê, Nxb. Đà Nẵng - Trung tâm Từ điển học, Đà Nẵng, 2006, tr. 503.

